

Egy New York-i magyar folyóirat a második világháború idején

„MAGYAR FÓRUM”

MARKOVITS GYÖRGYI

„... Veszedelemes csak az igazság... Csak az igazság okoz felmérhetetlen dühöt mindazokban, akiknek érdekeit sérti. Az igazság pedig mindaddig érdeket sért, amíg a társadalmi jobblét igazságtalanságon alapszik” — írta NAGY Lajos 1941-ben, *Könyvnapki könyvégetés* című cikkében.¹

A Tanácsköztársaság leverése, majd a fasizmus előretörése következtében emigrációba kényszerült magyar írók, művészek, tudósok hivatása, programja éppen az igazság hirdetése volt. Ezt a programot váltották valóra, bárhová vetette is őket az emigráns sors. Alkottak és harcoltak Európa különböző részein, a hazánkkal szomszédos országokban (amíg erre mód nyílt), s a Szovjetunióban. Lapokat és könyveket adtak ki, csatlakoztak a befogadó ország ellenállási harcához Franciaországban és Svájcban, Belgiumban és Spanyolországban. S ugyanezt tették a tengerentúli országokban is. Éltek és új lapok születtek a második világháború idején az Egyesült Államokban, Argentínában, Mexikóban, Chilében sőt még Észak-Afrikában és Teheránban is.

A tengerentúli emigráció központja az Egyesült Államokban jött létre, ahová a kivándorló magyarok a századfordulótól kezdve két nagy hullámban érkeztek, s ott önálló kulturális központokat alakítottak ki. A két világháború közötti időben több magyar nyelvű könyv (regények, verseskötetek, elbeszélések) és körülbelül harminc magyar periodikus kiadvány jelent meg az Egyesült Államokban. Ilyen volt például az egyik legjelentősebb kommunista lap — mely ma is él *Amerikai Magyar Szó* címmel — az *Előre* (később *Új Előre*, 1937 októberétől *Amerikai Magyar Világ*, 1939-től *Magyar Jövő*). Hasábjain, a szerkesztők között LÉKAI (LASSEN) JÁNOS, BEBRITS Lajos és GYETVAI János nevét találjuk. Értékes orgánus volt az 1934-ben indult marxista szellemű New York-i havi folyóirat, a *Nők Világa*; hasonlóképpen a *Harc* című antifasiszta hetilap, amelyet a Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetsége adott ki.

A második világháború második esztendejében az amerikai magyar emigráció új, magas színvonalú sajtóorgánusot hozott létre, a *Magyar Fórum* című politikai, tudományos, irodalmi és művészeti folyóiratot, mely 1942 áprilisától kezdve havonként jelent meg New Yorkban.

A folyóirat első számához csatolva találjuk a szerkesztő bizottság 1942.

1. NAGY Lajos: *Író, könyv, olvasó*. Bp. 1959. Szépirod. Kiadó. II. köt. 533. l.

februári felhívását és tájékoztatóját a lap célkitűzéseiről, programjáról; itt közölték a szerkesztők és főmunkatársak teljes névsorát is. Ez a névsor igazi népfőnt összefogásról tanúskodik.

M A G Y A R F Ó R U M

Tisztelt Uram!

„MAGYAR FÓRUM” címmel tudományos, irodalmi és művészeti folyóiratot indítunk. A folyóirat célja:

- Az európai magyarság helyzetének, politikai és társadalmi problémáinak elemzése és megvitatása.
- Az amerikai magyarság életének, településének, gazdasági helyzetének társadalomtudományos feltárása.
- A magyar kultúra és művészetek aktív ápolása, ismertetése és kritikája.
- A magyar kultúra kincseinek eljuttatása az amerikai közönséghez.
- A magyar kultúra kapcsolata a környező népek kultúrájával.
- A magyarság politikai és gazdasági helyzete a nagy világesemények szempontjából.
- Művészeti hírek és kritikák.

A „MAGYAR FÓRUM” névben, szellemben, és módszerben a Huszadik Század, a Nyugat és a Századunk útját akarja folytatni, minthogy szerkesztő bizottsága és főmunkatársai nagyrészt ennek a három folyóiratnak volt vezéreikből és munkatársaiból toborzódtak. A szerkesztő bizottság tagjainak és a főmunkatársak nevei: Barta Lajos, London. Czákó Ambró, Toronto, Canada. Faludy György, New York. Fényes László, New York. Halasi Béla, New York. Halász Miklós, New York. Hollós József, New York. Ignó, New York. Ignó Pál, London. Jászi Oszkár, Oberlin, Ohio. Kéri Pál, New York. Lesznai Anna, Boston. Lórsy Ernő, New York. Moholy-Nagy László, Chicago, Ill. Paulus, London. Rony R. Hugo, Chicago, Ill. Schultz Ignác, New York. Szenes Piroška, New York. Tamás Aladár, Mexico City. Terebessy János, New York. Tisza László, Cambridge, Mass. Vámbéry Ruzstem, New York. Varró István, Chicago, Ill. Vér Andor, Buenos Aires. Vince Sándor, Chicago, Ill.

Hogy a folyóirat háborítatlan megjelenését és függetlenségét biztosítsuk, egy pártoló tagsági rendszert szerveztünk, amely barátainknak lehetővé teszi, hogy a magyar élet jövődjő kialakulásában a „MAGYAR FÓRUM” útján résztvehessenek. Havi EGY dollár hozzájárulással mindenki tagja lesz a „MAGYAR FÓRUM”-nak. Kapja a folyóiratot, amelyet egyelőre havonta egyszer jelentetünk meg, kap pártoló tagsági igazolványt, mely szabad belépést biztosít a „MAGYAR FÓRUM” minden előadására és vitaestjeire, amelyeken véleményét, tanácsát és bírálatait köszönettel hallgatjuk.

Kérjük, kooperáljon velünk, váltsa ki pártoló tagsági igazolványát azzal, hogy akár havonta egy dollárt, akár egész évi megváltásként tíz dollárt küld a „MAGYAR FÓRUM” szerkesztőségébe, 325 East 80th Street, New York City.

New York, 1942 február havában.

A „MAGYAR FÓRUM”
szerkesztő bizottsága

Az első évfolyam első száma közli a főszerkesztő (VÁMBÉRY Ruzstem) és a szerkesztő (TEREBESSY János), valamint a főmunkatársak névsorát, mely három névvel bővült a februári hirdetés óta. Közöttük van KÁROLYI Mihály (London), KACZÉR Illés (London) és POGÁNY Béla (New York). A szerkesztőség és kiadóhivatal címe: 325 East 80th Street, New York, N. Y.; az egyes számokat 25 centért hirdették.

A demokratikus szellemű szerkesztést a következőképpen valósították meg: „A folyóirat szerkesztése és kiadása munkaközösségi alapon történik. A munka-

közösség tagja mindenki, aki havonta 1 dollárt vagy egyszerre egy évre 10 dollárt fizet, hogy a lap kiadását lehetővé tegye. Ennek ellenében résztvesz a lap szellemi irányításában, ellenőrzi a lap anyagi ügyeit a munkaközösség tagjaiból választott ellenőrző bizottság útján, kapja a folyóiratot és ingyen látogathatja a Szabad Magyar Fórum rendes előadásait. Minden cikkért írója felel. Csak a „Szerkesztőség” jelzéssel ellátott közlemények fejezik ki a folyóirat álláspontját. A kiadó-hivatali ügyeket SZENES Piroska vezeti.”

SZENES Piroska 1972 májusában halt meg, Amerikában. Hányan tudják — írja a nekrológban KOMLÓS Aladár² —, hogy „a két világháború közti korszaknak Török Sophie mellett legjobb magyar írónoje volt?” Első írásait a *Nyugat* közölte, később önálló művekkel jelentkezett, melyek mindegyike mély szocialista humanizmust sugároz. Kritikusai — többek között KASSÁK Lajos és SCHÖPFLIN Aladár — nagy elismeréssel írtak munkáiról. SZENES Piroska a faszizmus elől 1938-ban Párizson át Amerikába emigrált, s 1942-től aktívan résztvett a *Magyar Fórum* munkájában.

Az első szám vezető cikkét VÁMBÉRY Rusztem főszerkesztő írta. Visszatekint a négy évtized előtti kezdetre, amikor társaival úgy érezték, kötelességük a *szabadság gondolatát tudományos színvonalon szolgálni*. A jelen feladat: *szolgálni a magyar és az emberi gondolat egységét*.

VÁMBÉRY RUSZTEM:

H Á R O M N E M Z E D É K

A HUSZADIK SZÁZADTÓL

A MAGYAR FÓRUMIG

Pontosan negyvenkét esztendeje, hogy egy sereg fiatal ember, köztük Jászi Oszkár, Hegedűs Loránt, Somló Bódog, Szabó Ervin, Gratz Gusztáv és jómagam, Herbert Spencer, Auguste Comte és Pulszky Ágost hatása alatt, szociológiával, ezzel az új és eretnek tudománnyal kezdtünk foglalkozni. Az akkori Magyarországon, amely a milleniumi évek családja mámorában élt, amelyben Tisza és Darányi gondoskodtak a jó búzaárakról, a virágzó német—osztrák ipar visszfénye is bizakodó derűt árasztott. Érthető tehát, hogy a társadalmat és a Habsburg kegyből élő feudalizmus életét elemző tudomány, amely kénytelen-kelletlen igazságokkal is szolgált, az egyetem és a hivatalos Magyarország szemében nem volt éppen népszerű. Már csak azért sem, mert a szociológia szó hangzása közel járt a szocializmushoz, amelyet az a régi, jó szabadelvű korszak a belügyminisztérium rendőrségi osztályába „kezelt” a csavargással, prostitúcióval és egyéb nem kívánatos társadalmi tünetekkel együtt. És mi tagadás benne a társadalmi élet elemzésének az volt az eredménye, hogy ha nem is éppen marxi dogmatikával, de a szociális gondolatot szolgáltuk s így utunk a nyugati demokratikus államok felé irányult, amelyeket Magyarországról többszázéves német kultúrmonopólium szigetelt el.

Így született meg a HUSZADIK SZÁZAD. Kizárólag tudományos folyóiratnak indult, de az igazi tudomány mindig beletorkol az élet árába, amelyet politikának is szoktak nevezni. Nyugati kultúra csak a nyugatnak politikai eszmekörében teremhetett. Rá kellett eszmélnünk arra a veszedelemre, amely a demokrácia hiányában a magyar népet fenyegette. Így kerültünk az általános, titkos választójog mozgalmába, amely a magyar népet akarta sorsának urává nevelni.

Akiket érdekeik vagy érzéseik a feudális Magyarországhoz fűztek, ekkor szakadtak el tőlünk. De a Társadalomtudományi Társaság és folyóirata emelt fővel haladtak egyenes útjukon. Sokan voltunk, mert velünk volt a fiatalság. Sokat remél-

2. *Élet és Irodalom*. 1972. május 20.

tünk, mert sok volt a tennivalónk, de sokasodtak a felhők is a társadalmi égbolton Nyomasztó légkörük érezte a zivatar közeledtét.

Ezek a pontok jelzik az első világháborút, amely egy világot semmisített meg nélkül, hogy a nyomában járó forradalmak az emberiség számára új kultúra világát audták volna megteremteni. Mi egykori fiatalok, érett férfikorba öszültünk, reményeink telapadtak, eszményeink megfakultak. Ebben a Magyarorszában a jövőt építő Huszadik Század nem találhatta helyét; a bolsevizmus első hónapjában jelent meg utolsó száma. Íróinak és olvasóinak nagy részét elvitte a háború és az emigráció. Kevesen akik maradtunk, szükségét éreztük, hogy mentjük, ami az ellenforradalom pusztításából még menthető. Tudtuk, hogy a háborúnak öröke, az állami beavatkozás az ellenforradalmi társaság kezelésében nem gyarapította a nincstelen tömegeknek gazdasági szabadságát. Nemcsak a szociális gondolatnak volt kerékkötője, hanem még azt a kevés politikai és szellemi szabadságot is létében fenyegette, amit a feudális, ferencjózsefi Magyarország megtűrt. Néhányan, akik még írmagnak maradtunk a hitevesztett Magyarországon, Braun Róberttel, Varró Istvánnal, Szász Zoltánnal, Csécsy Imrével és a háborút követő idők fiatalságának egy részével úgy éreztük, hogy a s z a b a d s á g g o n d o l a t á t kötelességünk tudományos színvonalon szolgálni.

Igy született meg egy negyed századdal a Huszadik Század után posthumus örököse, a S z á z a d u n k. Ennek a nemzedéke nehezebb sorba került, mint aminőben a század eleji szociológusok elindultak. Nemcsak a szociológia múltá divatját, de a szellem szabadsága is, amelynek a magyar politikai fascizmus, ha bátortalanabb, de épp oly esküdt ellensége volt, mint a teuton eszmeirtás. Mi, kik egykoron tudományos ambíciókat tápláltunk, kénytelenek voltunk szerényebb igényekre szorítkozni. Gondolati eszközökkel szegültünk ellen a reakciónak és képmutatásnak és a tudatlanságnak, amelyek csupán tüneteik voltak a magyar társadalom súlyos kórságának. De másfél évtized után a náci uralom előretörése magyar földön még ezt a fegyvert is kiütötte az önzetlenség elszántságával verekedők kezéből. Ahogy 1939-ben kormányrendelet végezte ki a Századunkat épp úgy három évvel később a megsemmisülésbe követte a N y u g a t is, amely több mint három évtizedig az írásművészet új hajtásainak épp oly hí őre volt, mint a Századunk a haladás eszméjének.

Ezek a pontok a tenger hullámain jelzik, amelyek az Atlanti-óceán nyugati partjára sodorták a szabadságot, az emberi gondolatnak és a művészi teremtésnek egy némely önkéntes magyar száműzöttjével együtt. Azokat, akik hajdan elég vakmerőek voltak, hogy Magyarországra álmodják a Nyugatnak gondolatvilágát. Vállalkozásunk szegény, de mégis igényteljes, mert a múlt örökből meríti a cselekedetre serkentő kötelességet. Szülőföldjén számkivetett, vagy börtönbe került a magyar kultúra. Ennek a kultúrának keresünk hajlékot s ezért az a harmadik nemzedék, amelynek ideig-óráig még kortársai lehetünk a magyar és az emberi gondolatnak egységét akarja szolgálni. Mert a fiatalok, velünk öregekkel közös hite, hogy a magyarság jövője a magyar nép és a magyar kultúra erejében rejlik, amely a nagy emberi család közös értékeit igyekszik gazdagítani.

Azok, akiket régi amerikaiak magyaroknak szoktak nevezni, talán azt kérdezhetik a jövevényektől, minő jogon kínálnak nekünk önök a kivándorlás parvenüi, magyar kultúrát? Mikszáth-tal felelhetnők, hogy a jó kertész annak a virágnak is örül, amely másnak a kertjében termett, de akad egyéb válasz is. Százezrek élnek ezen a földön, olyan kötőjelesek, akik magyarságukkal hivalkodnak, azt egyletesdiben és disznótortban, kártyapartikban és öblös ünnepi köszöntőkben élük ki, de vajon mivel gazdagították a magyar kulturalkotás kincses házát? Azoktól, akik amerikaiak lettek — s közülük nem egy díszére vált új hazájának — nincs jogunk ezt kérdezni. Még a „magyarokodóknak, ködevőknek” sem szemrehányásként említjük, hogy a román uralom húsz esztendejében az erdélyi magyarság új értékes irodalmi nemzedéket szült. Nem, csupán mentségét keressük a tolakodásnak, amellyel kéretlen szellemi táplálékot merünk kínálni.

Mi, akik kenyerünk javát már elfogyasztottuk, akiknek a földműves gazdával szólva: „már beesteledett, ha még nem harangoztak is”, a munka javát a fiatalokra, a harmadik nemzedékre vagyunk kénytelenek bízni. Nem az ő sikerükben, csupán felelősségükben akarunk osztozni. Remélni szeretnők, hogy ez a nemzedék, amelyre a gazdasági kollektívizmus és az egyéni szabadság összebekéltetésének forradalmi feladata van, annyi hittel fogja hivatását teljesíteni, mint aminővel a mienk indult el, hogy a nyugati magvetésnek szántsa fel a magyar ugart.

A *Magyar Fórum* a VÁMBÉRY-megfogalmazta szellemben jelent meg hónapról hónapra. Minden közleménye — akár publicisztikai, akár szépirodalmi — a következő fő kérdések körébe illeszkedett harmonikusan: a háborúba és faszizmusba hajszolt Magyarország helyzete és jövője; a „negyedik nemzedék”, a forradalmárok nemzedékének hivatása; a földosztás; az új március felé vezető út.

Hat száma jelent meg a lapnak 1942 áprilisától decemberéig, és kettő 1943 márciusában, illetve júliusában.

Rendkívül nehéz lenne részletes és hű képet nyújtani a *Magyar Fórum* gazdag tartalmáról. Az elméleti-politikai cikkek, mint például KÁROLYI Mihály, JÁSZI Oszkár, FÉNYES László, LORSY Ernő, VÁMBÉRY Ruzstem, VARRÓ István írásai, külön elemzést igényelnének. E rövid cikk keretében erre nem vállalkozhatunk, inkább csak jelezni szeretnénk a lap gazdagságát.

Az első szám vezércikke után KÁROLYI Mihály *Nyílt levél Jászi Oszkárhoz* című írása következik. KÁROLYI a kialakuló új demokrata világtrend küszöbén összefoglalja azokat az irányelveket, melyek szerint Magyarország jobb jövője biztosítható (a feudalizmus felszámolása, szakítás a német orientációval, a földkérdés megoldása, az ipari munkásság és a tönkretett középosztály problémái, a náciizmus elleni harc). KÁROLYI Mihálynak még két cikket említjük. A decemberi számban *Október és Ma* címmel vezető cikket írt, melyben párhuzamot von a múlt és a jelen között. Hasonlóképpen figyelemreméltó az 1943-as évfolyam júliusi számában megjelent *Új március felé* című beszéd, melyet 1943. március 14-én mondott el a Londoni Magyar Klubban, az angliai magyar kommunisták csoportjának márciusi ünnepségén. KÁROLYI visszapillant az 1848-as szabadságharagra, a Habsburg-politikára. HORTHY-ról megállapítja, hogy JELLASICH szerepét vette át. Majd rátér a jelen problémáira és kifejti, hogy az ország jövője, a dunai federáció, el sem képzelhető a Szovjetunió segítségével nélkül:

„... Kétszeres örömmel és lelkesedéssel üdvözlöm a nemrég, a tizenkettedik órában megalakult nemzeti függetlenségi frontot, amely nehéz körülmények között is fel merete venni a harcot a Horthy—Hitler uralom ellen. A magyar munkásság már megmutatta, hogy nem hajlandó támogatni a Nemzeti Munkaközpontot és hű marad a szakszervezeteihez; a magyar parasztságot nemrégiben karhatalommal fenyegették meg, mert nem hajlandó a németeknek mindent kiszolgáltatni. Hatszáz embert tartóztattak le szervezkedésért. Ezeket a bátor embereket a vádlottak padjára ültették, de nonsokára a vádlottakból vádlók lesznek.

Nekünk szabad földön élő magyaroknak teljes erőnkkel támogatnunk kell az otthoni függetlenségi frontot. Amerikában, Dél-amerikában, Kanadában, Angliában és Oroszországban egységesen fel kell sorakoznunk a Szövetségesek mellett és amit odahaza nem mondhatnak ki, nekünk kell szavakba foglalni. Mindenkinek, aki új, haladó Magyarországot akar, a nemzeti függetlenségi front táborában a helye. Kíméletlen harcot kell indítanunk a feudális osztály, a bankokrácia és az iparbárok ellen, harcolnunk kell a szabadságjogokért, a szomszédnépekkel való megegyezésért, a zsidótörvények maradéktalan eltörléséért. Földhöz kell juttatnunk a magyar parasztot, biztosítanunk kell a dolgozók jogait, nacionalizálnunk kell a kulcsiparokat, a bankokat, és ki kell irtanunk a faszizmus minden gyökerét... Itt az ideje, hogy addig is, amíg a magyarság otthon meg tud szólalni, mi egy Nemzeti Tanácsot alakítsunk. Ebben a Tanácsban helyet kell foglalniok az amerikai, dél-amerikai, mexikói, oroszországi és az Angliában élő magyarság hivatott képviselőinek. A Nemzeti Tanácsnak csupán az lenne a szerepe, hogy biztosítsa az összeköttetést a Szövetségesek és a magyarság között.

1848 tanulság a jövő harcaihoz. Petőfi szelleme szab irányt feladatainknak. A magyar népben él ez a szellem, és nekünk kötelességünk felszítani azt. Az urak ma még a halálba küldik a magyar katonákat, sőt szervezeteket létesítenek a készülő forradalom leverésére, pretoriánusokat gyűjtenek a nép ellen.

A történelmi erők ellen azonban hiába küzdenek. Amit ma én egy órán át mondtam el, Petőfi három sorba sűrítette. „A népek tengere” fel fog támadni, mert:

„habár felül a gálya
s alul a víznek árja,
azért a víz az úr!”

A folyóirat jelentős darabjai JÁSZI Oszkár cikkei. *Federációs tervek* című tanulmányát a lap több folytatásban közölte. Az 1942-es júliusi számban *A magyar egységfront kérdéséhez* címmel ír az egységfront reakciós értelmezése ellen. A konklúzió: „teljes egység a háborús fronton és illedelmes vitatkozás a békefronton” — vagyis az egység ne adjon lehetőséget a düledező, régi Magyarország mentésére. A decemberi szám közli *Emlékezés 1918 októberére*, az 1943-as júliusi, *Kormányunk terve a háború-utáni Németország számára* című írását.

A főmunkatársak sorába tartozó FÉNYES László tollából is több kitűnő írás található a lapban. FÉNYES 1918 októberében a Nemzeti Tanács tagja és a nemzetőrség kormánybiztosa, majd a *Vörös Újság* munkatársa volt. 1919-ben nyílt levélben tiltakozott a fehérterror ellen. Az ellenforradalmi kormány vád alá helyezte a TISZA-gyilkosságban való bűnrészesség címén. Kiszabadulása után sem szűnt meg üldözése, mert merész, igazságszerető cikkeit tovább írta a Népszavába. 1926-ban emigrált, s Bécsen, Csehszlovákián, Franciaországon át egyre tovább menekülve végül az Egyesült Államokban telepedett le. 1944-ben halt meg. A korabeli emigráns sajtó mint az egyik legkövetkezetesebb, legbátrabb magyar újságíró t búcsúztatta.

„... Minden cikke harc volt valami igazságtalanság, visszaélés, jogbitorlás ellen... Közmondásossá vált leleplező dühe, de sajtópöreinek és fogházbüntetéseinek száma is... Igazságérzete a gyöngékkal való szolidaritásra kényszerítette...” (K. Havas Géza, Szabad Magyarország, Mexikó 1944. február 15.)

„Büszke, bátor, olykor tekintet nélküli, függetlenségére és egyedüllétére féltékeny férfi volt... Fanatikusan hitt az egyéniség erejében és az eszmék döntő jelentőségében... Önfeláldozó hős volt, a gyengék és üldözöttek lovagi védője... a nagy szociális átalakulásokban a magvetők fontosabbak lehetnek, mint az aratók. Nem szabad a siker kultuszának behódolni. Marx szegényes emigráns szobájából nagyobb erők mozgatták meg a világot, mint számos diktátor fegyverrel őrzött rezidenciájából...” — mondotta JÁSZI Oszkár 1944. április 16-án New Yorkban, a New School for Social Research dísztermében rendezett Fényes László emlékünnepeyen.³

Két folytatásban jelent meg FÉNYES László tollából egy kitűnő, történeti témájú cikk *A két Teleki-tragédia azonossága* (július, szeptember). Az 1943-as évfolyam első számában *Márciusi gondolatok* címmel az öldöklés ellen ír, az ún. „sodródás” tévhitét támadja erős érvekkel.

„Az elpusztult embermillióknak — írja — már semmi sem lehet vigasz, de hasznos lehet az élve maradtaknak annak felismerése, hogy a gonoszságon kívül a tudatlanság és a tehetetlenség, ezzel együtt járóan: a fikciókhoz való ragaszkodás az emberiségnek legnagyobb ellensége, katasztrófáinak okozója. Talán nem egészen ok nélkül való most hangsúlyozni ezt, amikor a gonoszság és a megszállott-

3. JÁSZI Oszkár: *Fényes László emlékezete. 1871—1944.* = *Huszedik Század.* Budapest 1948. 1. sz. 1—15. l.

ság tébolya vérbe és lángba borította a világot és amikor a jobbak felé hajlik a győzelem, akik a régi helyett új világot ígérnek az emberiségnek.

Föl kell vetni a kérdést, hogy azoknak az államférfiaknak, akiknek ez az emberfölötti feladat jutott osztályrészül, lesz-e erejük *a régi világ eszközeivel és oszlopaival*, félig megtett lépéseivel, késedelmeskedéseivel, szóval öncélú bürokráciájával szakítani? Megnyervén a háborút, félrendsabályokkal nem fognak-e a béke elvesztése irányában *sodródni?*”

A folyóirat értékeihez tartoznak VÁMBÉRY Rusztem írásai: *A magyar kérdés, Hazaárulás.*⁴ *Apai örökségem* címmel két folytatásban visszaemlékezéseket írt VÁMBÉRY.

KÉRI Pál *Gondolatok a 42-es könyvtárban* c. cikksorozatában írta meg véleményét a háborúról, a demokráciáról, államférfiakról. Néhány sorát idézzük:

„Napjaink szocializmusa olyan érzésnek a kifejezője, amely régi, mint az emberi élet. Kifejezése annak, hogy ráeszméltünk, minden tökéletlen, csonka, természetellenes, tehát boldogtalan az életünkben. Eszmei irány a szocializmus, amely nem egyéni jobb sorsra törekszik, hanem közös, szolidáris jobb létre; új érzék az, amit a szellemi embernek sikerült kitermelnie magából, valóságos új szenvedély.” „Majd száz éve írta ezt Mickiewicz Ádám, a lengyelek Vörösmartyja” — fejezi be frappánsul a gondolatmenetet KÉRI.

VARRÓ István *Tiszaeszlár hatvan éves* címmel írt a lap második számában az antiszemitizmus ellen; TEREBESSY a földosztással; MIKES György a Zsilinszky-mozgalommal; SCHULTZ Ignác *Hidépítő magyarok* című írásában a nemzetiségi kérdés rendezésének lehetőségeivel foglalkozik. MAGYAR Ferenc KOSSUTHRÓL; VASS Károly az 1918-as földosztásról ír.

A *Magyar Fórum* szociológiai beállítottságát jelzi egy — akkoriban új — érdekes kezdeményezés. *Hogy jutottam Amerikába?* címmel a *Magyar Fórum* interjúorozatot kezdett, amelyben az 1914 előtti nagy magyar kivándorlásai hullám idevetettjeit, majd a világháború utáni kivándorlás magyarjait, végül az itt született második generációt akarja megszólaltatni. Elsőnek PETRI Miklós vasmunkás beszélt. Ez a kezdeményezés azonban abbamaradt, folytatásával nem találkozunk többé.

*

Az irodalom és művészet számára kevesebb hely jutott a folyóiratban, de ez az anyag is rendkívül értékes.

A verseket a megjelenés sorrendjében mutatjuk be. Az első számban találjuk IGNOTUS tolmácsolásában *Shakespeare 73-ik Szonettjét*, LESZNAI Anna *Életrajz* című, 1938-ban született költeményét és FALUDY György tollából a KÉRI Pálnak ajánlott *Óda a magyar nyelvhez* című verset:

4. Kitérő elemzés a Károlyi-perről: A cikk már 1922-ben ki volt nyomtatva CZAKÓ Ambró *Március* című folyóiratában, melyet a nyomdában elkoboztak. Több mint húsz esztendő után került csak sor közlésére, New Yorkban, a *Magyar Fórum* 1942. szeptemberi számában (107—109. l.).

Faludy György:

ÓDA A MAGYAR NYELVHEZ

Kéri Pálnak

Most, hogy szobámban ér az est setétje,
te jutsz eszembe, Szent Gellért cselédje,
s ajkad, melyről az esti fák alatt
az első bús és magyar dal fakadt.
Arcod tatár emléke már ködös,
de lám: e földön titkunk még közös,
s dalod, mint húrban zsong száz idegemben
itt, idegenben.

Vagy erdön bolygva, ha az est a tájon
lepleit lassan vetkezi és fájón:
belémnyilal egy minden este más
vidék, sohasem-volt színnel koronás,
és mindig új s új árnyal boltozott:
s ekkor megint egy nyelvre gondolok,
mely sarjad, lüktet, változik és fáj még,
mint az a tájék.

Nem pénzzel jöttem, csak töretlen hittel,
az útra, hol bujdosni nyelvem vitt el,
kínokban s gondjaimtól részegen
örökzöld földem és egész egem,
ajkam közt, nyelvemen s gégem lazán
vont hangszerén lázam, házam, hazám,
kurjongó kedv, komisz közöny, konok gyász:
mennyei podgyász.

A híd felég: ám visszaneztek mégis,
és vesszen, hogyha kell, az útlevél is,
nincs vasvértem, páncélom, mellvasom,
de Berzsenyivel zeng a mellkasom,
s nem fojthat meg, ha bennem él a szó,
kártyás kalandor, álnok feladó,
silány prelátus, jóhíremre törvén,
sem haditörvény.

Jöhetsz reám méreggel, tőrrel, ékkel,
de én itt állok az ikes-igékkal,
elkergethetsz, utánam szállanak
mind-mind a hangutánzó szavak,
mint sustorgó füzesbe font utak
felett alkonyatkor krugató ludak,
s minden szavadban százszor látom orcád
bús Magyarország!

Sok csonka mondat! elhagyott vidékek,
ahol a fák, mint holt igék, kiégtek,
ős-szók! a szemhatárról századok
ködéből még derengő nádasok,
vagy tört kóró és szállongó, vakon
hulló porhó halódó falvakon,
amerre lábad nem vezet már úgysem,
és gyalogút sem.

Magas hangok: szöcskék és tücskök rétje,
mély hangok: alkony violasötétje,
ős káromlások buja vadona,
burjánzó jelzők pogány pagonya,
kötőszók: sok-sok illanó fodor,
s hangsúly, te mélyen szántó és komor,
lelkünk dolmánya, szótteses, világszép,
s búzavirágkék.

Múlt T-je! történelmünk varjúsárnya,
karók, kereszték és bitófák árnya,
s melléknevek, gazdag melléknevek,
virágbarázdák, véghetetlenek,
minő vidám faeke nyomtatott?
S ti mellérendelt, kurta mondatok,
vereslő paprikák füzére halvány
s hús ereszt alján.

Ragok! Szegények szurtos, nagyra nőni
sohasem tudó, üvöltő csecsemői,
és E-betűk bősége: Fekete
mezőn zsellérek koldus menete,
s ti kongó-bongó helyhatározók,
kukoricából jó irányt hozók,
mint hófehér toronyból, messze hangzó
könnyű harangszó.

Jelentőmód. Aszály, mely mindörökre
ráült a szürke, megrepedt rögökre.
Magánhangó-illeszkedés! Kaján
s zord törvénné Werbőczy gyúrt talán?
Mi vagy te? Annyi és annyi százada
robotba tört paraszt alázata,
vagy boldogító összhang, szebb utakra,
s messze mutatva?

S állítmányok, ti szikarak és szépek,
ti birtokos ragokkal úri népek,
időt állók s megmozdíthatatlanok,
s ti elsikkadt, félőrölt alanyok,
megölt vagy messze bujdosó fiak
Hajnóczik, Dózsák és Rákócziak, —
Ó jaj, mi történt ennyi tiszta lánggal,
és a hazánkkal?

Jaj nyelvem, nyelvem, reszketek teérted,
mert gyűlölködő hadsora temérdek,
és mind belédmar, rádhág, megaláz,
elárul, szennybe fojt, és meggyaláz,
amíg te tömzsin, mozdulatlanul
s nyugodtan állasz, mint ki vár s tanul
és kémleled a zörrenő harasztot
mint a parasztok.

Ó vad tatár nyelv, ifjú szeretóm,
nappal ruhám s aludni lepedém
bölcseódalom s halotti énekem,
mi lesz velünk? Felelj meg énekem:
Ki fog e törzsöd lombbal hajtani?
te vagy jelenünk és a hajdani
arcunkat rejtő Veronika kendő
és a jövőendő.

Mi lesz velünk? Ládd, máma átadom,
hogy vidd s oldódjék bennem bánatom
benned, nyelvem, nem merev, s nem dagadt
vizar, de ifjú s illanó patak,
nem hús palackok tiszta ó-bora,
nem billentyűre járó zongora
de erjedő must s könnyeinkben úszó
bús hegedűszó.

(Magyar Fórum 1942. április 1. sz. 15—16. l.)

A második szám közli JÓZSEF Attila *És keressük az igazságot* című költeményét, „Vámbéry Rusztemnek szeretettel” — ajánlással. Itt is találunk FALUDY-verset: *Óda egy magyar parasztasszonyhoz*. A költő szenvedélyesen szól a változás reményéről, a felszabadulás, a földosztás várásáról, az új országról.

A harmadik szám GYÖRÝ Dezső *A Duna-táj lelke* című versét közli; a negyedikben FALUDY György *Arab mezőn* és a kitűnő magyar irodalomtörténész, REMÉNYI József *Ignotusnak* című versét találjuk.

IGNOTUSNAK

Zöldülő fák közt ha sétálgatsz,
s szikrázik a nap ösvényeden,
töretlen szívvel emlékszel-e
a színre honi életeden?

Sárguló fák közt ha sétálgatsz,
míg vén madár rí beteg ágon,
mélázó szívvel megérzed-e
álmod a régi boldogságon?

Meztelen fák közt ha sétálgatsz,
s bús szívedben fázik az idő,
haragszó nélkül ugy-e vallod,
gyilkos a végzet, vad kerítő?

* * *

Ám jární tudsz a hóviharban,
a bölcsek követ el nem rejted,
Torz arcú korban, szabad földön,
a titkot dalos szívvel sejtéd.

Haláltánc felett száll a szavad,
csupasz szíved meg életet véd.
Félelmes zenét üvölt a sors,
kinek is adja rémületét?

* * *

Hadd köszöntselek gyárkémények
és égkaparók közt magyar vándor.
Örömmünnep a szív bánata,
ha megérti a bátor s jámbor.

Hadd köszöntselek isteneknek
hű szerelmese, költői láz.
Szemedben szíved csillaga tűz,
míg a kárhozat kint harsonáz.

Egy hazában ringott a bölcsőnk,
el nem hagyott dajkánk meséje.
Csordulj könny, csordulj, mosolyogj ajk,
el nem némult szívünk ígéje.

REMÉNYI JÓZSEF

(Magyar Fórum, 1942. augusztus, 4. sz. 85. 1.)

Az ötödik szám első közleménye — nekrológ helyett — egy ADY-vers: *Levél-féle Móricz Zsigmondhoz*, majd FALUDY György tollából *Versek a görög antológiából* és ismét egy szép LESZNAI Anna költemény, az *Őszi varázslat* (szerepel az itthon megjelent Lesznai-kötetben).

A hatodik szám két verset tartalmaz; az egyik ERDŐHÁZI Hugó Palesztinában, 1941-ben született hazavágyó — Magyarországon ismeretlen — verse az *Óda a Vághoz*, a másik pedig egy műfordítás. HAVAS Endre, Károlyi Mihály titkára, a tehetséges kommunista költő ültette át André GIDE versét magyarba:

ERDŐHÁZI HUGÓ:

Ó D A A V Á G H O Z
(Palesztina, 1941)

Álmodtam rólad kanyargó Vág,
folyója zöldfejú hegyeknek,
ringató vized úgy simogatott,
mint hűsége odaadó kezeknek,
Szamócabokrok hűvös fészken
elringatott hajzsid zenéje
s köszönöm: boldog emlék
borult a Kedves mély szemére.
Nyárutó volt, a Nyitra felé
suhant velünk karesú csónak,
a Harcsás felől hozzánk tücsök
és kövér tehének együtt szóltak.
Néma halászok lassan mozogtak,
akárcsak a felhők fejük felett,
s mire a Nagydunába befordultak,
Istenáldotta este lett.
Csónakunk kikötött, valaki köhintett
s zavarta az ájtatos csöndet,
homályba boruló partzsid alatt
fáradt szekerek dőcögtek.
Hogy megjelentél újból álmaimban
s szegénység tájait küldted felém,
szamóca friss ízével ébredtem
a száműzetés józan reggelén.
Mígnem újból hazatérek, tőled
én csak annyit kérek,
vized ihassák húsos halaid ehessék
partzsid ájult viskóiban a szegények.

(Magyar Fórum, 1942. december, 6. sz. 145. 1.)

1942 SZEPTEMBER
I. ÉVFOLYAM, 5. SZÁM
Egyes szám ára 25 cent

MAGYAR FORUM

POLITIKAI, TUDOMÁNYOS, IRODALMI ÉS MŰVESZETI FOLYOIRAT

Főszerkesztő: VÁMBÉRY RUSZTEM

Szerkeszti: TEREBESSY JÁNOS

T a r t a l o m

ADY ENDRE:

Levél-félc
Móricz Zsigmondhoz

JÁSZI OSZKÁR:

Ausztria, Magyarország
és a Habsburgok

VÁMBÉRY RUSZTEM:

Hazaárulás

FÉNYES LÁSZLÓ:

A két Teleki-tragédia
azonossága

DR. J. K.:

Románia útja
A Duna völgye beszél (ankét)

FALUDY GYÖRGY:

Versék
a görög antológiából

SCHULTZ IGNÁC:

Hidépítő magyarok
A Duna völgye beszél (ankét)

LESZNAI ANNA:

Őszi varázslat

HALÁSZ MIKLÓS:

Erdély három nemzete

VÁMBÉRY RUSZTEM:

Trianon
(könyvismertetés)

JÁSZI OSZKÁR:

AUSZTRIA, MAGYARORSZÁG
ÉS A HABSBERGOK

VÁMBÉRY RUSZTEM:

HAZAÁRULÁS

SCHULTZ IGNÁC:

HIDÉPÍTŐ MAGYAROK

FÉNYES LÁSZLÓ:

A KÉT TELEKI-TRAGÉDIA
AZONOSSÁGA

HAZAÁRULÁS

Az alábbi írás most másodszer jelenik meg. Amikor, közel husz év előtt, először próbált megjelenni, a magyar hatóság betiltotta a "Március" t s a folyóirat már ki-nyomott példányait, szétküldésük előtt, lefoglalta. Ez ak-koriban történt, mikor az ellenforradalom saját hivalko-dása szerint már "helyreállította" volt az alkotmányos-ságot. Azt a magyar alkotmányosságot, amelyhez a gon-dolat szabad terjesztése is hozzátartozott, s amely szerint nyomtatványt jogosan csak előzetes bírói határozat alap-ján lehetett lefoglalni. Ezért tartotta az ellenforradalom hatályban a háboru idejére való, kivételes hatalomról szóló rendeleteket, mert a békeszerződést aláírtak ugyan,

de a háboru tovább folyt mindenki ellen, aki nem volt hajlandó a Horthy-fasizmusnak behódolni.

Károlyi Mihály nemcsak saját osztályának volt árulója — on n'est jamais trahi que par les siens — de meg-zemélyesítője mindannak, amit a magyar fasizmus, má-Mussolini és Hitler előtt, önmagát a hazával azonosítva, hazaárulásnak művésített.

Ép ezért, noha ma már a Károlyi per történelmi doku-mentum, talán mégse érdektelen az amerikai magyar olva-sóval megismertetni, hogy voltaképp mi is volt Károlyi hazaárulása. Ki jog derülni az alábbiakból, hogy jogi fogalmakat nem lehet vélenül indulatszavakkal helyette-síteni.

esi főlháborodás legmagasabb fokának kifejezésére.

Mikor a modern államfogalom még gyermekkorát élte, a hazaárulás fogalma ép oly differenciálatlan volt, mint az államé, amelyhez fűződött. De éppen a kezdetleges em-beri közösségeknek szoros belső összetartozása, az, állandó harc és háboru, amelyben más közösségekkel áll-tak, kölesönöz a közösséget belülről érő támadásoknak oly pregnans jelentőséget, amely a főlháborodás legma-gasabb fokát váltja ki.

Nincs büntett, amelyet kegyetlenebb hosszú ért volna, nemcsak a tettes személyében, hanem hozzátartozóiban is. Hisz még a XVIII. század végéig a civilizált Európá-ban az elítelt kerékbotörése, élve főingyeltése, tüzes ha-rapófogóval történt szétlépése versenyzett az angol jog-nak egész III. György uralkodásáig főnnálló embertelen-ségeivel, amely nem érte be azzal, hogy a High treason-ban bűnösnek talált vádlottat elevenen megfozték, ha-nem miként Holinshed krónikáiban olvasható, elreunde-lte, hogy a vádlottat fölakasszák, élve vágják le a bitőről, kivájt beleit szemé előtt elégessék és a hullát főingyelt-ve szórják szét az országban.

Dantenak határtalan képzelőtehetsége a Pokol leg-rettentőbb szenvedéseit a legelső bolgia-ban is az ár-ulóknak tartotta főnn, akiknek könnyei az örök jégben szempilláikra fagynak.

Mint a római perduellio-nak — der arge Krieg, ahogy Mommsen nevezi — példája bizonyítja, minden állami megtorlásban részesülő büntetnek, sőt a büntető-jognak ősfőmája a hazaárulás. De éppen ebben az ősi alakjában a hazaárulás egyszerű fogalom, amely az ál-lam külső ellenségeinek támogatásában merül ki.

Midőn a külháborukat a belső viszályok váltják föl, a hazaárulás fogalma felségsértessé (rimen Maiestatis Populi Romani imminutae) szélesedik. Ekkor indul meg az a fejlődés, amely az állam ellen irányuló bűntetteket a XVIII. század végével a felségsértés és a hűtlenség csoportjaira különíti, úgy hogy a primitív korok haza-árulási fogalma, amelyet a középkorban a német Ver-räterei, a francia haute trahison kifejezés szólt utfe, részint a felségsértésben, részint a hűtlenségben (nota infidelitatis) olvad föl. Hazai jogunkban, amely a hűt-lenségről rendelkező törvényeknek szinte ijesztő száma-t

Büntetőjogi tankönyvek tárgymutatóiban hiába ke-resznők a hazaárulás vagy hazaáruló kifejezést. Ellenben annál gyakrabban hangzik el a nemzetgyűlési beszédek-ben és közbeszólásokban, mint az ellenvélemény tempe-ramentumos megbélyegzése.

Nyilván abban a hitben, hogy a politikai tevédek, amelyekről a francia szólás azt tartja: c'est plus qu'un crime c'est une faute, ha hibának nevezhetők, a maiori ad minus következtetve, bátran mondható büntetnek is. Kétségtelen, hogy a szó, amely a görög sorstragédiák kothurnuson járó kifejezéseire emlékeztet, igen alkalm-as arra, hogy mint fölül nem leicálható szuperlatívusz kettészéljen minden vitát, amely országok és nemzetek tragédiáiról folytatható.

Ha Rákóczi Ferencet a magyar törvényhozás közel két századon át, Görgey Arturt a magyar közvélemény évtizedeken át hazaárulóknak bélyegzte, ugy ennek mé-lyebb oka nem a törvényhozásnak az uralkodóház iránti szolgálalkúségében, nem a közvéleménynek rövidlátásá-ban, hanem abban az érthető vonakodásban rejlik, hogy egy nemzet a saját katasztrófáját akár az események szükségszerűségének, akár saját kollektív hibáinak vagy tevédekének tulajdonítsa. Megfelel a tömegek antropomorf gondolkodásának, hogy isteneit és gonosz szelle-meit egyaránt emberi bálványokban személyesítse meg és miként a néger vagy a szamojéd megbotozza fetisét, ha az nem felel meg a hozzáfűzött várakozásnak, épp ugy a tömegek minden korban hajlandók nemtőjükét a haza sorsának balrafordulása esetében hazaárulóknak bé-lyegezni.

Ez a sommás ítélet rendszerint csak igen laza össze-függésben áll a tényekkel, amelyeknek alapszik, nem is jogi, hanem erkölcsi értékítélet, amely a vélt jogi fogalmat csupán azért használja föl, mert képleces erceje, a jogfejlődés kezdetleges korszakból hozzátapadó ata-vizitikus emlékek nyilvánosan alkalmassá teszik az erköl-

* A "Március" folyóirat Czakó Ambró dr szerkesztésében jelent meg Budápesten a huszas évek elején. A folyóirat csaknem minden száma más néven jelent meg: "Kulturproblémák", "Független Szemle", "Szabad Szójtó". "Március" nevek váltakoznak címlapján. Az ellenfor-radalmi terror alatt ez volt az egyedüli lehetőség a Károlyista sajtó számára. Később az a lehetőség is megszűnt.

André Gide:

A JÓSZÁGOK ÉS A JAVAK BALLADÁJA

Amidőn a folyó áradni kezdett,
voltak olyanok, akik a hegyeken kerestek menedéket,
mások pedig úgy gondolták az iszap majd kővérré teszi földjeiket,
mások megint, hogy ez a pusztulás;
és voltak olyanok, akik semmit, de semmit a világon nem gondoltak.

Amikor a folyó már nagyon kiáradt,
egyes helyeken még kilátszottak a fák,
másutt megint a házak tetői,
a harangok, a falvak és kissé távolabb a dombok;
és voltak olyan vidékek, ahol semmi, de semmi a világon nem látszott.

Voltak parasztok, akik nyájaikat felhajtották a domboldalra,
mások megint hajóra rakták picinyeiket;
voltak olyanok, akik ékszert vittek magukkal,
ennivalót, írott papírost és mindent, ami ezüstre váltható;
és voltak olyanok, akik semmit, de semmit a világon nem vittek magukkal.

Azok, akik elszabadított bárkáikon menekültek,
olyan földeken ébredtek fel, amelyeket hírből sem ismertek,
voltak olyanok, akik Ámerikában ébredtek fel,
mások megint Kínában;
és olyanok is, akik Peru partjain;
és voltak olyanok, akik sehol, de sehol a világon nem ébredtek fel.

Fordította: Havas Endre

(Magyar Fórum, 1942. december 6. sz. 130. 1.)

Magyarországon megjelent; Havas Endre: Hűség. Bev. tanulmánnyal ell. Illés László. Bp. 1962. Magvető Kiadó.

Az 1943-as évfolyam REMÉNYI József: *1943 első két hete* és BALÁZS Béla: *Bartók Béla* című verseit hozta.

A költészet mellett más szépirodalmi jellegű anyagot is tartalmaz a folyóirat. Részleteket olvashatunk a New York-i Ady-Társaságot megalapító HOLLÓS József *Egy orvos élete* című kéziratos önéletrajzából *Ahol az arany terem* címmel. KÁROLYI Mihályné ANDRÁSSY Katinka memoárjaiból *A tigris* című fejezetet közli a lap, LESZNAI Anna regényéből két részletet *Béke és pusztulás* címmel.

Elbeszéléseket írtak a folyóirat számára POGÁNY Béla (*A másik iskola*), FÉNYES László (*Pán Simon legendái*), és SZENES Piroska (*Madridi kaland*).

Két igen magas színvonalú tanulmányt őriz a *Magyar Fórum*. MOHOLY-NAGY László *Nemzedékünk hivatása* című tömör kistanulmánya korunk legfontosabb kérdésével foglalkozik: hogyan lehet a *technikai forradalom* korszakában megőrizni a kultúrát, az emberi értékeket.⁵

Az írói elkötelezettség jelentős dokumentumának tartjuk POGÁNY Béla írását, mely — összezsengve VÁMBÉRY vezető cikkével — a folyóirat első számában programot ad az emigrációba szakadt magyar írástudók számára:

5. 1942. július. I. évf. 3. sz. (71—73. 1.)

A magyar író hivatása

Írónak, még hozzá magyar írónak lenni az idegenben, nem egyéb, mint a sors kiválasztott büntetése. Mindegy, hova, melyik országba kergeti végzete, látogató-e vagy bevándorló, menekült, új hazát kereső vagy önkéntes száműzetésben élő — sorsa többé-kevésbé azonos. Minden más ember, akinek valamilyen becsületes foglalkozása van, handicapjei ellenére továbbbúzhatja mesterségét vagy kezdhet valami irigyléreméltó újat, mihelyt tülesett a kezdet gyötrelmein; az írónak azonban maga a nyelv a mestersége, és édes-kevés reménye van arra, hogy helyét olyan versenytársakkal szemben megállhassa, akik az új haza szülöttei s az ország nyelvét, történelmét, kultúráját, erőnyeinek és gyöngéinek ismeretét már korán örökségül kapták.

Amerikában, a bevándorlás hazájában, a lélektannak egy külön ága fejlődött ki; a bevándorló, az ún. „marginális ember” lelki alkatának kutatása. A „hazátlan író” joggal követelhet külön fejezetet a maga problémái számára. Stefan Zweig öngyilkossága megdöbbentette a világot. Lesújtott minden embert, aki műveit olvasta. De azért nem egészen világos, miért kellett ennek az írónak halála ítélnie önmagát. Semmi esetre sem tekinthető tipikus íróhalálnak. Zweig ugyan német író volt, de már régen túllépte a németiség határait. Űgyszólván minden nyelvre lefordították. Most jelent meg könyve Brazíliáról. Önletrajza kéziratban nemrég érkezett meg egy new yorki kiadóhoz. A világ minden művelt nemzete szinte saját írójának tekinthette. Amerikában éppúgy ismerték, mint Magyarországon, a franciák éppúgy szerették, mint a németek. Ő már nem egy fajnak, hanem széles e világnak volt az írója. Az egész világ, az új hazája, Brazília, dédelgette. Mi magasabb vágya lehet egy írónak, mint fájának nyelvi és hazájának földrajzi korlátain túlnőve az egész emberiséghez szólhatni? Zweig mindezt rég elérte már. Igazán megdöbbentő tehát Zweig esetében az, hogy ő az írói hivatás csúcspontját elérve is odáig jutott, hogy azt mondta: nem bírja tovább.

De mit mondjanak azok a magyar írók, akik távolról sem érték el a zweigi hírnevet s akik a mostani világ zűrzavarában és gondolataik megoldhatatlan káoszában többé-kevésbé ismeretlenül hervadoznak; Magyarország csak egy picit vérfolt a világ térképén, a magyar író meg, Amerikában vagy máshová sodródva, mindössze egy odafreccsent atomnyi vércsepp. Hát vele mi történjék? Hány halállal kellene meghalnia, ha sorsát teljesen be akarná tölteni?

Nem beszélve a nyelvről, amelyen ír, kihez szóljon? Amerika száz tőről sarjadt egyetemességhez? Vagy saját fajtája ideszakadt törzsei közösségéhez? Vagy ugasson át az Atlanti-óceánon, hogy óhazájában is meghallják?

Az élet, a valóság dialektikája hozza magával, hogy író nem írhat, nem létezhetik közönség nélkül, ha még olyan kicsiny is az. Amerikához nem szólhat magyar nyelven. Viszont amióta csak magyar bevándorlás van Amerikában, az amerikai magyarság nem termelt ki magából magyar írókat, hacsak amerikaiakat nem. Annál kevésbé termelhetett ki magyar írókat magyar közönséget. Az itt élő magyarság fajra, felekezetre, vagyoni állapotára, bevándorlási évszámra, osztályhelyzetére és öntudatára, születési helyére és vidékére, első, második, harmadik generációjára stb. stb.-re való tekintettel száz és száz apró csoportra foszladozva él itt — melyik csoporthoz szólhat itt magyar író? — És ki tud akkorát kurjantani, hogy otthon is meghallják, holott ugyanakkor nem suttoghat olyasmit, amit talán kém és besúgó azonnal ne jelenthetne valahol?

És ha már megszólal az író, akkor vajon az otthagyt, elmúlt, nemlétező, senkit már nem érdeklő világról szóljon-e vagy pedig az örök, irtózatossá s érthetetlen máról beszéljen? És vajon ismeri-e, látta-e, szemellenzővel vagy anélkül nézte-e meg magát, és hazudjon-e jó emlékezőtehetségével, hogy felejtünk, vagy valljon igazat és retteneteset? Vagy talán jobb, ha meghal? Akassza föl magát? . . . Azt mondják, hogy nők nem a férfiak kedvéért, hanem egymásnak öltözködnek. Viszont a költőt nem a „műzsája”, hanem költőtársai ihletik. Írjanak az írók egymásnak, (mint odahaza a „Nyugat”-ban) és oszlással szaporodjanak? És mi lesz azokkal a célokkal, amelyek az igazi írókat mozgatják? Ha meg lehetne számolni, hány megkezdett írói mű bújkaál itt befejezetlenül, hány terv, ötlet, szándék sikkadt el akár feljegyeztenül s felejtődött el örökre, hány vers száradt ki az első sor bús üteme után!

Milyen véresen izgalmas ma minden cikk, vers, könyv, darab, amelyet magyar író írt és ír, angolul, magyarul vagy akárhogy! Hogyan oldotta meg a nagy kérdést, és melyiket? Vagy hogyan kísérelte meg a megoldást? Ahhoz, hogy e sarkaiból kifordult világban, szétporladt ideológiák romjain, régi és új célkitűzések álmaiból teremtett művek titkait fűrkésszük és értékeiket mérlegre vessük — új esztétika, új kritika, új lélek és új agyvelő kell. Elvesztett ember, aki a rommá lőtt földön ódon hívésekkel, infantilis rögzöttségekkel, rothadt szemüvegen át nézve nem tud elérni a mához, és elveszett akkor is, ha hozzányult a leplezetlen valósághoz, a tabuk életveszélyes fennálló rendjéhez.

És mégis mozog a föld és mégis minden lehetséges. Ameddig dolgozók küszködnek a földön, a kultúra ügye nem bukhat el. Ha az egyik, osztály kiejti vagy eldobja kezéből a lobogót, a másik felragadja.

(Magyar Fórum. 1942. április, 1. sz. 22 l.)

A *Magyar Fórum* csoportja 1942-ben előadás-sorozatot indított a tudomány, az irodalom és a közélet különböző problémáiról. Az elhangzott előadások: *Úri és népi magyarság, Szellemi áramlatok az új magyar irodalomban, I. Ferenc József, vagy ami nem jó vissza soha többé, Vita a mai magyarságról* — FÉNYES László, HALÁSZ Miklós és SCHULTZ Ignác vezetésével. Márciusi ünnepélyt rendeztek, melyen VÁMBÉRY Rusztem tartott ünnepi beszédet. Amint a folyóirat első számának az első előadásorozatról szóló rövid beszámolója közli, sikerült a közönségben érdeklődést ébreszteni. További tervük a Gallup-módszer alkalmazása, továbbá egy Szabad Egyetem felállítása.

Értékes a folyóirat kritikai rovata is. Ismertették a frissen megjelent, aktuális problémákkal foglalkozó külföldi politikai irodalmat (C. A. Mc CARTNEY: *Problems of the Danubian Basin*. Cambridge University Press; Joseph HANC: *Tornado Across Eastern Europe*. Greystone Press; VÁMBÉRY Rusztem: *The Hungarian Problem*; DEÁK, Francis: *Hungary at the Paris Peace Conference*), továbbá néhány, az emigrációban megjelent magyar nyelvű szépirodalmi munkát.

H. J. szignóval (valószínűleg HOLLÓS József tollából) ismerteti az 1942. augusztusi szám a *Földrengéskor* című verseskötetet, mely az akkoriban meghalt amerikai magyar munkásköltő közel száz versének chicagói, poszthumusz kiadása. (Az IWO magyar csoportja adta ki a kötetet.) Az ismertető a költőt östehetségnek tartja, DÓZSA-unokának, aki a kisemmizett magyar parasztot lázadásra hívja. VARGA József, az orosházi szegényparaszt család sarja, fiatalon került a munkásmozgalomba s résztvett az alföldi nagy paraszti megmozdulásokban. 1913-ban vándorolt ki. Halála előtt írt életrajzából néhány sor: „Itt újrakezdődött, amit otthon félbehagytam. Kálvária-járás, munkanélküliség, mozgalmak . . . ott voltam minden megmozdulásban. A hírhedt Palmer lefogások idején engem is lekaptak . . . De ha testem meg is törték, a lázadó szellemet, ezt az ősi Dózsát nem tudják elnémítani bennem . . .”

A magyar ROSNER Károly által alapított Sylvan Press kiadásában jelent meg a *Júniusi hétköznep*, KÖRMENDI Ferenc regénye; az első magyar szépirodalmi prózai mű, mely a háború idején Angliában kiadásra került. Fő mondanivalója: a fasizmus éles elítélése, tiltakozás az ellenforradalom ellen, melynek gyökerei — mint ahogy ezt hősének szájába adja — 1919 augusztusára nyúlnak vissza. A regénynek nagy sikere volt az emigráns magyarok körében, elterjedt a tengerentúl több országában, s nem csak Londonban olvasták és írtak róla, hanem például Mexicóban és Argentínában is.

E vázlatos ismertetést TAMÁS Aladárnak a *A negyedik nemzedékről* szóló soraival zárjuk. A lap indulásának első időszakában, 1942 májusában megjelent cikk megszabta a lap egész irányát.

VÁMBÉRY három nemzedék nevében indította a lapot. TAMÁS Aladár a *negyedik* nemzedék nevében szól, „mely az elmúlt két évtized alatt éppen ennek a forradalmi célkitűzésnek a megvalósításáért, már tett egy-két kapavágást a magyar ugaron . . . Háborúban nőtt fel, a forradalmak a feje fölött zúgtak el. Politikai szabadság, szellemi szabadság? — nem tapasztalt ebből soha semmit. Első eszmélésének ideje az ellenforradalom fojtó légkörébe esett . . .” — írja. Emlékeztet nemzedéke forradalmi kísérleteire (100%, *Társadalmi Szemle, Gondolat*); a kísérleteket követő megtorlásokra, s a megtorlások ellenére is elért eredményekre. Sikerült felébreszteniök a háború utáni széles munkás- és paraszttömegekben a szociológia, irodalom és filozófia utáni érdeklődést, felfigyeltek szavukra. „ . . . mi voltunk azok, akik Károlyi *Tiétek a föld* brosúráját, dacolva börtönnel, üldöztetéssel, ezerszámra osztogattuk a magyar falvakban. Így történt az, hogy e nemzedék írói, publicistái előtt otthonosakká váltak a Markó, Pestvidéki Gyűjtőfogház és a szegedi Csillagbörtön zárkái . . . Ehhez a nemzedékhez tartoztam mindig . . .”

1943 nyarán megszűnt a folyóirat. A júliusi utolsó szám hírül adja a megszűnést és azt, hogy a DMASZ kiadásában, IGNOTUS és VÁMBÉRY szerkesztésében új folyóirat indul, a *Szabad Magyar Fórum* címmel.⁶

Une revue de New York à l'époque de la deuxième guerre mondiale

MAGYAR FÓRUM *(Forum Hongrois)*

GY. MARKOVITS

Les émigrés hongrois aux États-Unis créèrent un nouvel organ de presse de niveau très élevé, un périodique politique, scientifique, littéraire et artistique: *Magyar Fórum* qui parut pendant une année. Le rédacteur en chef en fut dr. Ruzstem VÁMBÉRY, ancien rédacteur de la revue de notre pays: *Századunk* (Notre siècle), représentant prééminent de la progressiste pensée hongroise.

Századunk et les autres revues de gauche furent supprimées en 1939 par le fascisme. Le rédacteur érudit fut obligé de s'enfuir. Il continuait à New York le travail commencé en Hongrie — nous citons ses propres paroles — pour "servir l'union de l'esprit de son pays et de l'humanité". Il recrutait un peu partout dans le monde des collaborateurs pour sa revue. Savants, artistes, écrivains, hommes politiques lui envoyaient excellents écrits reflétant le mieux l'esprit de l'époque. Nous pouvons y lire des articles de Mihály KÁROLYI, László FÉNYES, Oszkár JÁSZI; une étude de l'artiste célèbre László NAGY-MOHOLY et des poèmes d'Attila JÓZSEF, d'Anna LESZNAI, de József REMÉNYI.

L'époque la plus sombre du XXe siècle et aussi l'effort des meilleurs contre le fascisme sont évoqués dans les colonnes de *Magyar Fórum*.

C'est la vocation des révolutionnaires, l'avenir, la "quatrième génération", le sort de l'humanité du monde et du pays qui intéressent toujours le rédacteur.

6. A hirdetett *Szabad Magyar Fórumot* eddig egyetlen hazai könyvtárban sem leltük fel.